

Pere Kalders

İspaniyanın öz tarixi və ədəbi ənənələri ilə məşhur bölgəsi Kataloniyanın ən məşhur yazarlarından. O, həm də jurnalist və karikatura rəssamı kimi də tanınır.

29 sentyabr 1912-ci ildə Barselonada dünyaya göz açıb. İspaniyada Vətəndaş müharibəsi başlananda onun 24 yaş olub və "İlk arlekin" adlı hekayələr kitabı yenidən işıq üzünə görülmüş. Respublikaçılar tərəfdə döyüşlərdə yaxından iştirak edən Pere əsir düşsə də, Prats-de-Molyodakı ölümlü düşərgəsindən qaça bilir. Bir müddət sonra Kalders əvvəlcə Fransada, daha sonra isə okeanın o tayında, Meksikada peyda olur. 23 il sərasər yaşadığı bu ölkədə yazdığı əsərlərdə onun necə dərin vətən hasrətini sezmək heç də çətin deyildir.

1955-ci ildə çap olunan "Gizli reallığın şahidliyi" adlı hekayələr kitabıyla o, özünün artıq yetkin bir nəsir olduğunu isbatlayıb. Bunun ardınca çıxan "Uca dağların sakinləri" və "Sabah, səhər saat üçdə" adlı kitabları isə yazarın şöhrətini bir az da artırıb. 1963-cü ildə doğma vətəninə döndüyü zaman doğma oxucuları onu artıq İspaniya ədəbiyyatının tanınmış bir ustası kimi, yəni dərin hörmətlə qarşılayıblar.

Sonrakı illərdə İspaniyanın bir sıra nüfuzlu ədəbi mükafatlarına layiq görülən Kalders 21 iyul 1994-cü ildə Barselonada vəfat edib.

İstənilən savadlı insana məlumdur ki, tropik bölgələrdəki bəzi şəhərlər öz misilsizliyinə görə Qərbin ən inkişaf etmiş şəhərlərindən zərrəcə geri qalmır.

Lakin təcrübə göstərir ki, bütün təfərrüatları bitdə-bitdə öyrənmədən bu cür qənaətlərə gələrək tələsmək yerisizdir. Sözügedən məsələyə fərqli cəhətdən yanaşmaqdan ötrü mən indi sizə olmuş bir əhvalatı danışmaq istəyirəm.

Bir dəfə, hansısa qayğılardan yaxamı qurtarıb, dincəlməkdən ötrü tropik şəhərlərdən birinə yollandım. Bu yolları asfaltla döşənən, hər tinde

şarsınız ki, bu, lap ağı idi.

Başlıoğlu halda pilləkənlərlə enib, əlüstü özümü qapıçı xanıma çatdırdım.

- Mənim mənzilimdə pələng var! Qadın dedi:

- Bu necə ola bilər?! Hər ilkindən daha erkən deyilmi ki, bu?..

- Daha erkən imiş? Doğrudanmı? Tövrünü pozmayan qadın sözüne davam elədi:

- Hə. Adətən yağışlar mövsümü başlanan zaman hamı pələnglər mənzillərə sığınır ki, öz balalarını südlə rahatca yemləyə bilsinlər. Siz ana pələngə toxunmasanız, onun da

yürütmək isə xeyli müşkül idi: bu cəhətdən ona bələd olmağa çalışan birisi öz qarşısında bir növ suya həsrət bir çöllü-biyaban görürdü, çünki qonunda yaşadığı dünyanın dərk məsələlərində Urdal tamamilən "piyada" biri idi. O, heç vaxt və heç nə oxumazdı, siyasətə, cəmiyyət həyatına və ümumiyyətlə, heç nəyə zərrəcə maraq duymazdı. Xasiyyətindəki yalnız bir cəhət onun bu bozumtul varlıq şərtlərindən sıyrılmasına yardım edir, buna nisbətən rəng qatırdı: ara-sıra Urdal müəyyən mistifikasiyalar qurur, özünə qapılır və ən əhəmiyyətsiz sirlərə onların sahib olduğundan daha artıq mə-

Təbiətsünaslıq dərəsi

svetoforlar qurulan, amerikansayağı göydələnlərlə dolu, hər küçəsində polisə rastlanan, dəqiq qrafik üzrə işləyən tramvaylara və hər dinə xas ibadət xanalar malik bir şəhər idi.

Ən müasir dəbli, yəni betondan və şüşədən tikilən bir binada özümə mənzil tutdum. Ev sahibim fəxrle mənə bildirdi ki, buradakı tualet və vanna otaqlarının avadanlığı hansısa məşhur bir firmanın ən son kataloquna uyğun seçildiyi üçün hər cür tərifi layiqdir.

Belə görünürdü ki, bu mənzildə mən özümü lap cənnətin qoynunda hiss edəcəyəm. Ancaq əsla belə olmadı. Elə ilk gündən mənzildəki bütün dəlmə-deşiklərdən içəri cürbəcür iyrenc heşəratlar doluşmağa başladı. Məni acgöz baxışlarla süzən bu canlılar nə vaxt yuxuya gedəcəyimi səbirsizliklə gözləyirdilər ki, üstümə cumub, ora-buramı dişləsələr. Amma mənzildə bu cür yaramaz məxluqlardan qorunmaq üçün müasir sənayenin durmadan istehsal elədiyi növbə-növ kimyəvi vasitələr də vardı, bu səbəbdən mən rahat yata biləcəyimə zərrəcə şübhə bəsləmədim.

Amma səhəri gün mən ayaqlarımın hədələrində cürbəcür qurdların süründüyünə şahid oldum, daha sonra siçovullar, gecələr mənim üçün solo konsertlər verən tropik mənşəli hansısa sürünən məxluqlar, əqrəblər, çağaların qulaqlarını gəmirən, əlinə başqa yem keçməyində heç böyüklerin də qulaqlarından imtina etməyən təhlükəli mimmola-alieuquis, bəyaz ağcaqanadlar və sair və ilaxir peyda oldu. Bir sözlə, bütün bu qəribə varlıqlardan hansınsa naxoş baxışını öz üzərimdə hiss elədiyim an mən tutduğum bu mənzildə artıq özümü çağırılmamış qonaq yerində hiss etməyə başladım. Amma bizim, yəni avropalıların, necə insanlar olduğumuz da hər kəsə bəllidir. Heç kəs qabağından qaçmayan, dediyində qətiyyətlə duran və öz tərs xasiyyətləndən əl çəkməyən tiplərlik biz. Hər şeyə rəğmə, mən bu məxluqlarla axıra qədər vuruşmaq barədə qəti qərar qəbul elədim və əlimdəki dəyənəklə səhərdən ta axşama qədər otaqlarda var-gəl etməyə başladım. Hələ bəzən növbəti iyrenc məxluq gizlicə pusmaqdan ötrü qaranlıq küncələrə çəkilməyə də məcbur qalırdım.

Ancaq bir dəfə - deyəsən, çərşənbə günü idi - mətbəxə girəndə orada bir pələnglə rastlaşdım. Hə-ə, bax, bu yerdə mənim mələklərə xas səbrim daşdı, nə daşdı. Yəqin siz də razıla-

sızın bir işi olmaz. Yaxşısı budur, ümumiyyətlə, onu görməməzliyə vurun, ən vacibi isə odur ki, bilmədən, istəmədən onu tapdalanmayın. Bilməmiş olmasınız, vəhşi heyvanlarla xoş davrananda onlar əhlişmiş həmnövlərindən heç nə ilə fərqlənmirlər.

- Doğrudan?

- Özünüz də bunu görə bilərsiniz. Düzdür, bala pələnglər doğulacağı zaman müəyyən narahatlıqlar yaşaya bilərsiniz, ancaq həmin vaxtı siz özünüz də dəqiq hesablaya, təyin eləyə bilərsiniz. Elə ki o önəmli məqam yetişdi, siz iki günlüyə qonşu otele daşınarsınız. Həmin günlərin pulu isə ödəniş məbləğinizdən mütləq çıxılacaq.

İçimi qaranlıq şübhələr gəmirirdi və mən könülsüz halda mənzilimə qalxmalı oldum. Tam qapıya çatdığım an qapıçı qadının verdiyi son tövsiyələr qulağıma dəydi:

- Lap unutmuşdum ha. Mətbəxin döşəməsinə mütləq həsir sərin və sizdən bir ricam daha olacaq: hər ehtimala qarşı orada bir vedrə suyu həmişə hazır tutun.

"ROBERT HEYN" SİSTEMİ

Dostum Luis Urdal qədər uğursuz birisinə həyatım boyu rast gəlmədiyimə and içməyə hazırım. Xətrini çox istəsəm də, onun hədsiz məhdud biri olduğunu da etiraf etməyə məcburam.

Onunla birgə tutduğumuz kiçik mənzilin kirayə haqqını bir vaxtlar yarı-yarıya ödəyirdik. Ancaq bu razılaşmamıza o, heç cür riayət etmədi, çünki hər həftə öz iş yerini dəyişirdi: daha doğrusu, min bir əziyyətlə tapdığı işlərdən hər həftə sonra qovulurdu. Heç vaxt pulu olmurdu onun, mən isə kirayə haqqını tək ödəməyim hələ bir yana dursun, öz otaq qonşuma az-az, amma tez-tez borc da verməyə məcbur idim.

Yox, bütün bunlarla o zavallıdan şikayətləndiyimi sanmayın! Bunu ona görə dedim ki, sonradan yaşananların nə qədər ağlasığmaz olduğunu daha rahat anlayasınız. Urdal canlara dəyən yoldaş idi, özünü az danışar, amma adamı səbirlə, maraqla dinləyirdi, buna görə də hamı onu öz yaxınlarının iş-gücüyə yaxından maraqlanan nəcib birisi sayırdı. O, təvazökar, sakit-susqun, səliqəli və zəhlətökməyən biri idi - bütün bunlar isə bir otaq yoldaşında arzulanacaq ən vacib cəhətlərdir. Onun əqli keyfiyyətləri barədə fikir

nalar yükləyə bilirdi.

Belə birisiylə yanaşı yaşamaq çətin deyildi. Onunla gün ərzində cəmi iki kərə - səhər tezdən və axşam - bir araya gəlirdik, həyatlarımız öz dinc və rahat axarındaydı və biz mümkün mübahisələrdən bacardıqca uzaq durmağa çalışırdıq. Yatmadan öncə mən çarpayımın baş tərəfindəki lampayı yandırır, uzun-uzadı mütaliə edirdim. Urdal isə əllərini başının altında çataqlayaraq, diqqətlə tavanı incələyirdi (onun orada heç vaxt və heç nə görmədiyindən mən adım qədər əmin idim). Bir neçə dəqiqə keçəndən sonra isə o, elə uzandıqı şəkildə də yuxuya gedirdi. Gördüyü yuxular da yaşadığı həyat qədər boz və mənasız olurdu hər halda.

Günlərin bir gününü təəccüb doğuracaq bir şey baş verdi - evə dönen qonşumun qoltuğunda bir kitab gördüm və buna sevindim:

- Axır ki! Adı nədir o kitabın?

Bunu deyib, əlimi uzatdım ki, kitabı alıb, adını oxuyum, ancaq geri çəkildim Urdal məni sərt baxışlarla süzərək dedi:

- Gəl, bir-birimizin işlərinə burun soxmayaq.

Bunu söyləyərkən o, sanki aramızdakı xəyali bir sazişin əsas şərtlərinə aydınlıq gətirməyə çalışırdı.

Həmin gündən etibarən bu kitab onun həyatının ayrılmaz ünsürünə çevrildi. Mən isə bir daha o kitabdan söz salmamaqla, bir cəmiyyəti qıymamasından incidiyimi, əslində, Urdala sezdirmək istəyirdim. Eyni vaxtda qonşum aramsız qırağına da, hər axşam yatağının üstündəki lampanın mənimkindən daha uzun-uzadı yandıqına da heyrətlənirdim.

Bundan bir neçə gün sonra, səhər tezdən mənə yanaşan qonşum sərt şəkildə soruşdu:

- Sənə nə qədər borcum var?

Münasibətlərimiz son günlər gərgin idi və mən düşünürdüm ki, təbiət-cə dürüst və həssas biri sayılan Urdal mənə qarşı haqsız davrandığını, ən nəhayət, anlayıb. Bir cəmiyyətdə bütün incikliyi qeybə çəkildi və mən bütün səmimiyyətimlə onu inandırmağa çalışdım ki, borcla bağlı narahat olmasına dəyməz. Üzün məsum bir təbəssüm qonşumun qonşum cibindən bir çəngə pul çıxardıb dedi:

- Yox, yox, sadəcə indi bütün borcu bağlamam üçün imkan yaranıb.

Sonra o, bir əlində qələm və mənim də köməyimlə borcların siyahısını tutmağa çalışdı, çünki bütün köhnə

borcları xatırlamaq elə də asan iş deyildi. Ən nəhayət, biz ümumi rəqəmi çıxarıb Urdal barmağına tükürməklə, o bir çəngə puldan bir neçə kağız pulu ayırıb, mənə uzatdı və mizıldadı:

- Say ha, bilirsən də, mən həmişə səhv edirəm.

Vəziyyəti aydınlaşdırmaqdan ötrü ehtiyatla soruşdum:

- Deyəsən, iş tapmısan, hə?

O, qızırlıb, gözlərini yerə dikdi, ağızucu "yox" deməklə, üzünü yana tutdu və bununla sanki bildirmək istədi ki, bu barədə heç danışmaq istəmir. Bu hərəkətiylə o, məni təkrar cırdı.

Zahirən münasibətlərimiz normal görünürdü, həyat da ki öz axarıyla gedirdi, ancaq sirlə olaylar da öz inkişafındaydı.

Bir neçə gün ötəndən sonra otaq yoldaşım təzə əyin-baş, məşhur bir firmanın malı olan qızıl saat, bəzi şəxsi əşya, cürbəcür antiq-füruş şeylər də aldı və bütün bunlar sayəsində bizim mənzilin ümumi görünüşü xeyli dərəcədə dəyişdi. Bütün bu əşyalardan bahalı şeylərə xas şıqlıq və keyfiyyət yağdı. Onlardan yararlanmamı mənə də təklif edərkən hər dəfə Urdalın utancaqlığını sezdirdim və mən bunu göstərilən səxavətin səmimiyyətinə yozurdum.

Ad günəmdə Urdal mənə çoxdan bəri almağı arzuladığım, amma buna heç cür pul tapmadığım gözəl bir fotoaparət bağışladı. Mən hədiyyəni geri verərək dedim:

- Bağışla, amma mən sənə bu cür bahalı hədiyyə verə bilməyəcəyəm.

Urdal həmişəkindən daha ürək bir şəkildə hüduləyib-tökdü:

- Eyb etməz, eybi yox, axı, mənim üçün bunu etmək çox da əziyyətli deyil.

Doğrudan da, bunu əziyyətsiz əldə etdiyi göz qabağındaydı. Qonşumun həyatındakı bu qəfil dəyişiklik göydəndüşmə və tamamilə əziyyətsiz baş vermişdi. Bəzən mən bunu onun oxuduğu o sirlə kitabla izah edirdim, çünki Urdal onu hər axşam, həm də yuxulamasın deyər, gözlərini vaxtaşırı qırparaq oxuyurdu. Əlbəttə, burada başqa bir variant da mümkün idi: zəhər tacirləri narkotiklərin ünvanına çatdırılmasında, adətən, elə sırayı insanların xidmətlərindən yararlanırlar ki, onlardan şübhələnmək heç kəsə ağına gəlmir. Həmin narkotik bükümlərinin bəxş etdiyi zənginliyin adını sonradan onun sahibləri dəyişdirib, "uğurlu lotereya bileti", "gözlənilmədən alınan miras" və ya "qəflətən tapılan dəfinə" də qoyurlar.

Bu cür təxminlərimə rəğmə, ömrü boyu heç nə oxumayan birisinin yalnız və yalnız bir kitabla bu cür, yəni görünməmiş dərəcədə mehriban salması məni heyretə gətirirdi. Nə gizlədim, bu bağlılıq mənim fikrimi-xəyalımı həm məşğul edir, həm də marağımı kövrəkliyirdi. O kitabın yaşıl üz qabığı və üzərindəki qızılı hərflər mənə dinclik verməyə də, yatdığım küncdən baxmaqla, onun üstündə nə yazıldığına da heç cür oxuya bilmirdim.

Bir gün Urdal o kitab sinəsi üstə açıq qalmış halda yuxuya getdi. Həttə yuxuda da o, əlləriylə qucduğu bu kitabı qeyri-ixtiyari yad gözlərdən qorumaqda idi. Kitabın səhifələrinin işıltısı sanki məni özünə cəzb edirdi, ətrafımdakı səssizlik isə mənə cürət verirdi. İndi özümü təmizlə çıxarmam sizə gülməli görünə bilər, bəlkə də, amma o ara özümə nədənsə suç işləyən birinin yerində hiss edirdim. Buna rəğmə, yorğanımı bir kənara atıb, yerimdən qalxdım və barmaqlarımın ucunda Urdala yanaşdım.

Bədbəxtlikdən açıq səhifələrdən birində bir bölümün sonu, digərinin isə başlanğıcı vardı: sol tərəfdə müəllifin adı yazılmışdı - Robert Heyn, sağ səhifədə isə Roma rəqəmi və kursivlə yazılmış başlıq gözə dəydi: "İlk avtomobiliniz". Qonşumun əlləri qalan qismləri ördüyündən mən oxuduqlarımdan heç nə anlamadım, amma geri çəkilmək kimi bir niyyətim də yox idi: kitabı ehmalca yuxarıya doğru itələdim.

Davamı səhifə 13-də

O an Urdal yerində qımıldandı, ayaqlarını qarına yığmaqla, başını yan tərəfə döndərdi. Kitab isə elə əvvəlki vəziyyətində qaldı. Ürəyim necə şiddətlə döyünürdüsə, az qalardı sənəmdən bayıra çıxsın, hətta mən ehtiyatlandırdım ki, onun döyüntüsünə indicə Urdal da oyanacaq. Ancaq hər şeyə rəğmən, marağ hissim qorxumu yendi. İkinci cəhdim uğurla nəticələndi və kağızın səthinə incə, qızılı hərflərlə yazılan kitabın adını, ən nəhayət, oxuya bildim: "Necə zəngin olmalı".

Bir anlığa karıxıb qaldım ki, o sırtıq müəlliflər və naşirlər insanların axmaqlığından necə də ustalıqla yararlanırlar. Daha sonra, artıq yatağıma uzananda isə, uzun müddət gözüme yuxu getmədi və dostum barədə düşündüm ki, bu kitab görəsən, onun həyatına necə təsir göstərib axı? Kim bilir, bəlkə də o, varlanmaq üçün hansısa əclaflığa və ya cinayətə qol qoyub?

Tədrisən içimdə Urdala qarşı lal bir qəzəb hissi yaranmağa başladı. Həm də düşünürdüm ki, heç kəs bu cür xəyallar qurmaq haqqına sahib deyildir. Özünü yalançı vədlərin əsirinə çevirmək, bazar falçıların ümidinə qalmaq və ya hansısa kitabın sətirləri arasında əlkimya düsturu axtar-

mövqedən əsla əl çəkmirdim.

İndi, yeni üstündən xeyli müddət ötəndən sonra, mən öz davranışımı gözədən keçirəndə heyrətdən lap karıxıram. Dediymədən dönməməyim hələ bir yana dursun, mən Urdalın başına bətr müsibətlərin gələcəyindən də əmin idim, halbuki onların heç biri baş vermədi. Ona bəslədiyim bu münasibətin yeganə nəticəsi isə o oldu ki, qarşılıqlı əlaqəmiz əvvəlcə soyudu, sonra isə tamamilə kəsildi. Etiraf etməliyəm ki, buna özüm bais oldum və daha sonra bu məyusluq hissəsinə qəflədən öz-özümə qarşı qəzəb hissi də qarışdı: "Axı bütün bunlarda nə var axı belə?! Əgər izn-icazə verilən hər şey günbəgün təkmilləşirsə, hətta yuxuda ikən insana skripkada çalmaq və ya riyaziyyat dərsləri verilsə, onda varlanmağın fərqli üsulları niyə öyrədilməsin ki?!" İçimdəki şübhələr tədrisən dağılıb getdi və mən qəti qənaətə gəldim ki, belə bir üsul həqiqətən də var və onun beynəlxalq miqyasda tətbiqinə təcili qaydada başlamağın tam zamanıdır.

Uzun-uzadı tərəddüdlərdən sonra bir axşam işdən çıxanda yolumu kitab mağazasından saldı. Anlaşılmaz bir utancaqlıq hissi məni bürüdüyündən əvvəlcə bir neçə jurnalı vərəqlədim və son vaxtlar işıq üzü görən ədəbi nəşrlərlə maraqlandım: birdən-birə öz niy-

tabın nəşrini yasaqlamağa çalışmış və bu məqsədlə onun bütün nüsxələri satışdan yığılıb, hətta iş o yerə çatıb ki, kütləvi kitabxanaların fondunda da o kitabı tapmaq olmur.

- Bəlkə tanış-bilişdən kimdənsə taparam? Müvəqqəti alıb oxumaq və bunun haqqını ödəmək şərtiylə...

- Biz buna da cəhd göstərmişik, ancaq heç nə alınmayıb.

Mən piştaxtaya söykənib durmuşdum, boğazım yamanca açıqdı. Dostum əbəs yerə mənə ürək-dirək verməyində idi:

- İndi durub sənə desəm ki, pul həyatda hər şey demək deyil, yəqin güllünc səslənər. Yeniyetmə-zad deyilsən ki! Özün də bunu çox gözəl anlayırsan. Əgər istəsəydin, həmin seriyadan sənə başqa bir kitabı məsləhət görərdim.

- Onu da Robert Heyn yazıb?

- Hə.

Bircə anda dirçəlmişdim sanki:

- Bəs adı nədir onun?

- "Kasıbılıqda necə xoşbəxt olma-
lı?".

Bu kitabın adı mənə sən deyən də cazibədar gəlmədi və bu məqam məni təkrar çarəsizliyə sürükləyirdi. Sırf nəzakət xatirinə mən endirim-filan istəmədən kitabı satın aldım, içəri girəndə dostumla salamlaşmadığım kimi, indi də xudahafizləşmədən o ma-

Təbiətşünaslıq dərsi

maq mənə son dərəcə mənasız görünürdü, bunu yetkin bir insana əsla yaraşdırmırdım.

Odur ki, həmin andan etibarən içimdə, bəlkə heç özüm də istəmədən, Urdala qarşı bir inciklik hissi oyandı. Ancaq qonşum bu davranışımı görməzliyə vururdu, ya da bundan incikliyi heç bürüzə vermirdi.

İki gün sonra o, həmişəki ürəkliyi ilə mənə balkona çıxmağı təklif elədi. Sonra isə küçə fənerinin işığında bərq vuran sonuncu model "Yaguar"ı barmağıyla göstərdi. Baxışlarını yerdən ayırmadan dedi:

- Bu, mənim ilk maşınımdır.

Bu yerdə özümü tuta bilməyib dedim:

- Bilirəm, bilirəm, o kitabın beşinci bölümü məhz bu haqdadır!

Sonra isə mən qarmaqarışlıq, anlaşılmaz şəkildə, dilim topuq vura-vura (çünki dəlillərimin ifadəsi üçün tapdığım sözlər yetərinə kasad idi) firil-dağıcları da, onlara inanan insanları da lənətləməyə başladım. Urdal kimi gözüqırıq insanların hər hansı mübarizə aparmadan da həyatda uğur qazanmağa, xoşbəxtliyə və rifaha qovuşmağa sadələhvcəsinə can atmasını yamanladım. Dediymədən də əl çəkmirdim:

- Bütün bunlar təhlükəlidir, Urdal. Axırın heç yaxşı olmaya bilər.

Ötəri qorxuya qapılan qonşum səmimiyyətlə soruşdu:

- Axı niyə? Başıma nə gələ bilər ki, mənim?

Onun bu yalvarış dolu sualı məni heyrətləndirdi. O ara onun nələr yaşadığından xəbərsiz idim və dəlillərimin kasadlığına rəğmən, onu bu yoldan çəkəndirmək məqsədiylə öncəgörelərə xas bir əminliklə dedim:

- Sən də xərçəng xəstəliyini ot bitkiləriylə müalicə edənlərin gününə düşə bilərsən.

Üzünü əlləriylə örtərək, köksünü ötürən Urdal dodaqaltı mızıldandı:

- Artıq geri çəkilməmə üçün gecdir. Bu işlər xeyli dərinə gedib.

Beləcə, hər şey dəyişməz qaldı. Bir müddət sonra dostum özünə şəxsi sürücü, mükəmməl əndama malik sarışın katibə tutdu, şəhərdə özünə ev, dəniz kənarında isə villa aldı, təyyarə, yaxta və digər nəqliyyat vasitələrinin sahibinə çevrildi və keyfinə görə bunların hansı birinə tərcih etməyə başladı. Düzdür, bütün bu nemətləri onunla paylaşdığı o, mənə də təklif eləmişdi, amma mən bir missioner və ictimai qınaqçı kimi tutduğum köhnə

yətimi açıqlamam hər halda yaxşı düşməzdi. Ən nəhayət, mən özümə insan düşkünlüklərinə rişxəndlə yanaşan kübar bir insana xas təbəssüm qondurmaqla soruşdum:

- Bağışlayın, sizdə Robert Heynin "Necə zəngin olmalı?" kitabı yoxdur ki? - Satılıb qurtarıb, - dedilər.

Bu cavabın məndə təəssüf hissi oyatdığını gizlətməmə və üzümdən yağın kübarlığı qorumaq xeyli müşkül oldu. Necə yeni "qurtarıb"? Axı mən o kitabla bağlı xeyli planlar, niyyətlər qurmuşdum, uzun sözün qısa, mən o kitaba böyük ümidlər bağlamışdım axı. Səadətən bax, indicə özünə güləcəyini umduğun bir anda əllərini təkrar hər şeydən üzülməsi adamı məyus etməzmi?!

Ancaq hər şeyi itirilmiş saymaq olmazdı. O qədər mağazalar vardı ki! Həm də o kitab yağlı əppəyə dönüb, bircə anda bazardan qeyb ola bilməzdi ki! Bütün şəhəri ayaqdan saldı, aldığı hər inkar cavabı içimdəki hikməni bir az da qabartdı: o cür qiymətsiz bir kitabı kiçik tirajla buraxmağa qıyan naşirin necə darqafalı olduğuna sinirləndim.

O dəm mən kiçik kitab mağazası işlədən, kitab sərrafı sayılan və heyretətamiz yaddaşı olan köhnə dostumu xatırladım. Başqa birisinin içimdəki bu yangından xəbər tutacağından hər nə qədər çəkinsəm də, sizə açdığım o məlum səbəblər üzündən mən həmin kitabı iki dünya bir olsa da, Urdaldan istəyə bilməzdim.

İstər-istəməz ayaqlarım məni o dostumun kitab dükənina aparıb çıxartdı. Kandardan içəri girdiyim andan dilim-ağzım qurudu, əl-ayağımı tər basdı, çox yəqin ki, saçlarım da pırpızlandı yenə, hətta boğazımı sıxan qalstuku da boşaltmağa məcbur oldum. Hər hansı bir bəhanə uydurmaqdan və hər cür nəzakətli müraciətdən imtina edərək, fikrimdən keçəni birbaşa dilimə gətirdim:

- Səndə Robert Heynin "Necə zəngin olmalı?" kitabı varmı?

- Yox. İndi onu heç yerdə tapamzasan.

Dostum mənə izah elədi ki, o kitabın nəşrində eməyi keçən hər kəs - mətn yığıcılar və korrektorlar - özlərinə yaxşı gün-güzəran qurduqları və artıq öz şəxsi qazancları hesabına yaşadıkları üçün həmin nəşriyyat ən dəyərli mütəxəssislərini itirib. Buna görə də kitabın təkrar nəşrindən imtina olunub. Digər tərəfdən, hökumət də o ki-

ğazanı tərk elədim.

Yorğun və əsəbi olduğumdan yatağa da erkən girdim, əmin idim ki, bu ovqatla yuxuya getmək məndən ötrü əsl işgəncəyə çevriləcək. Öz taleyimdən uzun-uzadı şükayətləndim və o ara heç ağılıma da gəlmədi ki, yuxunun köməyi ilə adətən qısaldığımız gecələr bu dərəcədə bitməz, uzun ola bilirmiş. Saatlarca o üz, bu üzə çevrildəndən sonra mən, ən nəhayət, əlimi uzadıb, Robert Heynin kitabını götürdüm. Bu, çarəsizliyimin aşkar etirafı idi.

Onu da etiraf eləməliyəm ki, kitab elə ilk səhifələrdən məni özünə kilidləyə bildi. Yazarın seçdiyi səmimi və xoş yazı üslubu yanan qəlbimə sanki sərin su çiləyirdi. Bu, insanın başqaları qarşısındakı məsuliyyətini azaltmaq hesabına nələrdən imtina edə biləcəyinə dair uzun bir hekayət idi. Daha sonra oxucuya bütün sosial bağlardan tədrisən imtina hissi aşılardı ki, bunun da nəticəsində vətəndaşların cəmiyyət qarşısındakı borc və öhdəlikləri son dərəcə dumanlı bir şeyə çevrilirdi. Kitabın haradasa ortalarına çatanda mən Qərb iqtisadiyyatında adı şey sayılan qiymət dalğalanmalarına, iqtisadi böhrana və işsizliyə heç tūpürmək də istəmərdim artıq. İlk dəfə idi ki, mən gələcəyə kinayə dolu bir biganəliklə baxırdım.

Sabahısı gün mən işdə istefa ərizəsi yazdım, iki gün sonra kirayə mənzilimin sahibəsi ilə vidalaşdım, bütün şəxsi əmlakımı qapıçı qadına bağışlayan sonra öz yeni yaşam tərzimə - səyahətlərə və dünyanın gedişatının dərinə başladım.

Aradan iki həftə keçincə, kitabdakı iki fəslə ötürdüm (bu yolla mən hadisələrin "Robert Heyn" sistemi üzrə inkişafını önləməyə niyyətliydim) və bədənimdəki ilk biti yaxalaya bildim. Xatirimdədir ki, həmin an mən bir çay sahilində, suların şux şırıltısı altında, həm də şaftalı ağacının gövdəsinə söykənərək oturmuşdum. Adətən, yeni dost qazanarkən necə sevinirlərsə, mən də eyni ruh yüksəkliyi ilə ovcumdakı o həşəratı süzürdüm: indi onun da bədənində mənim qanım dolaşırdı. Qəfildən ağacdən ovcuma bir şəhətdəmlə düşdü və mən başına gələ biləcək hər cür qaçılmaz belədən qurtarmaq arzusuyla o aciz varlığı, yeni biti, nəvazişlə qaytarıb, boynumun ardına qoydum.

**Dilimizə çevirdi:
Azad Yaşar**